

Asia: VN/31220/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi - Muut rikosprosessin sujuvoittamistoimet (vaihe 2)

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Muutosehdotus täydentää rikosprosessin sujuvoittamishankkeen 1. vaiheessa esitettyä muutosta siten, että esitutkinnassa voidaan jättää selvittämättä asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos on ilmeistä, ettei syyttäjä ota vaatimusta ajaakseen.

Ehdotus on kannatettava ja perusteltu, sillä käytännössä syyttäjät eivät aja esimerkiksi asianomistajien henkilövahinkoihin liittyviä, esimerkiksi kärsimysperusteisia tai muita epäselviä vaatimuksia. Tällaisissa asioissa vaatimusten selvittäminen vie nykyään tarpeettomia voimavaroja esitutkintaviranomaiselta. Nykyisen säännöksen mukainen velvollisuus selvittää asianomistajien yksityisoikeudelliset vaatimukset poikkeuksetta esitutkinnassa on myös asianomistajienkin oikeuksien toteutumisen näkökulmasta harhaanjohtava ja ongelmallinen. On asianomistajan edun mukaista, että hän saa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa prosessia tiedon siitä, ettei hänen vaatimuksiaan selvitetä esitutkinnassa, sillä syyttäjä ei tulisi ajamaan niitä oikeudenkäynnissä. Tällöin asianomistaja voi hyvissä ajoin jo esitutkinnassa varautua ajamaan vaatimuksensa itse ja ryhtyä selvittämään asiaa tarpeellisilta osin esimerkiksi avustajansa kanssa.

Säännöksen soveltaminen valtakunnallisesti yhtenäisesti edellyttää esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien tiivistä hallinnollista yhteistyötä ja koulutusta. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan kynnys tulisi olla säännöskohtaisissa perusteluissa esitetyin tavoin korkea kuitenkin vain pelkästään sellaisissa asioissa, joista ei ole vakiintunutta soveltamiskäytäntöä. Säännöstä ei sovellettaisi yksinkertaisten ja selvien, aineellisia vahinkoja koskevien vaatimusten kohdalla huomioiden, että esitutkinnassa joka tapauksessa selvitetään rikoksella aiheutettu vahinko ja saatu rikoshyöty. Poliisihallitus esittää jatkovalmistelussa pohdittavaksi, voitaisiinko esitysluonnoksen säännöskohtaisia perusteluita täydentää siten, että se sisältäisi konkreettisen esimerkkejä sellaisista korvauslajeista tai tilanteista, joissa korvausvaatimus voitaisiin ainakin jättää selvittämättä. Tällainen ilmeinen tilanne Poliisihallituksen näkemyksen mukaan voisi olla ainakin se, että asianomistajan kuulustelun perusteella on selvää, ettei hänelle ole aiheutunut aineellisia vahinkoja.

2. Rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuus

Esitutkintaviranomaisen tietoverkossa havaitsemien rikosten osalta on perusteltua, että kirjaamisvelvollisuutta ei ole sellaisten rikosten osalta, joista ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja joiden esitutkinta jouduttaisiin ilmeisesti keskeyttämään 13 §:n mukaisesti. Poliisi havaitsee päivittäin esimerkiksi pimeään verkon myyntifoorumeilla satoja ja jopa tuhansia sellaisia huumausaineiden ja muiden laittomien aineiden ja esineiden myynti-ilmoituksia, joita ei esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa esitettyin tavoin pystytä selvittämään. Nykyinen lainsäädäntö edellyttää kuitenkin kaikkien rikoksen selvittämisen yhteydessä tai valvontatoiminnassa havaittujen epäiltyjen rikosten kirjaamista, mikä edellä mainitun kaltaisissa tilanteissa on käytännössä mahdotonta.

Ehdotettu muutos säännökseen mahdollistaisi sen, että esitutkintaviranomaiset voivat kohdentaa voimavarojaan ja tutkintatoimenpiteitä sellaisiin asioihin, joiden selvittäminen rikosprosessissa on ylipäätään mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Jatkossa voisi olla perusteltua pohtia myös, tulisiko kirjaamisvelvollisuutta keventää myös sellaisissa asioissa, jotka tulevat poliisin tietoon muuten kuin tietoverkossa. Esimerkiksi asianomistajarikosten osalta voisi olla perusteltua, ettei poliisin tarvitse kirjata sellaisia tekoja, joista asianomistaja ei itse ole tehnyt rikosilmoitusta, kun joka tapauksessa esitutkinnan toimittamisen edellytyksenä on, että asianomistaja vaatii asiassa rangaistusta. Sivullisen henkilön tekemä havainto epäilyistä rikoksesta todennäköisesti tulee myös asianomistajan tietoon, mutta jos asianomistaja ei reagoi asiaan millään tavalla, eikä itse tee asiasta rikosilmoitusta, voidaan perustellusti myös olettaa, ettei hänellä ole rangaistusvaatimusta asiassa. Asianomistajarikokset ovat lähtökohtaisesti myös vähäisiä rikoksia.

Lisäksi on perusteltua, että rikosilmoituksen kirjaamista saadaan lykätä enintään vuodella, jos se on välttämätöntä toisen rikoksen selvittämisen, käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Käytännössä on ilmennyt tilanteita, joissa ilmoituksen kirjaamisaika voi vaarantaa esimerkiksi luottamuksellisesti poliisille tietoja antaneen henkilöllisyyden ja siten vaarantaa tämän turvallisuuden. Säännös ei todennäköisesti tulisi sovellettavaksi kovinkaan usein, mutta esitysluonnoksessa mainituissa tilanteissa on tärkeää, että rikoksen ilmoittajaa ja asianomistajaa voidaan tehokkaasti suojata koko prosessin ajan. Myös tällöin tarvittavat esitutkinta- ja turvaamistoimenpiteet aloitettaisiin pian rikosepäilyn tultua esitutkintaviranomaisen tietoon, mutta ne eivät edellytä rikosilmoituksen kirjaamista. Poliisihallitus tulee antamaan poliisiyksiköille tarkemmat toiminnalliset ohjeet rikosilmoituksen kirjaamisen lykkäämisestä ja asianosaisten suojaamisesta po. tilanteissa.

3. Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Ehdotus täydentää rikosprosessin sujuvoittamishankkeen 1. vaiheessa esitettyä muutosta siten, että esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa tutkinnanjohtajan päätöksellä myös silloin, jos on ilmeistä, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät. Edellytyksenä on lisäksi se, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, sekä se, ettei epäilyistä rikoksesta ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Ehdotus on kannatettava esitysluonnoksessa esitettyin perustein.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan asianomistajan oikeusturva ei näissä tilanteissa vaarannu, sillä tutkinnanjohtajan toimivaltuudet rajautuvat ehdotuksen mukaisesti selviin tapauksiin ja suhteellisen lieviin rikoksiin. Rikosprosessin sujuvoittamisen kannalta on tärkeää, että selvät tapaukset voidaan päättää esitutkintaviranomaisen päätöksellä eikä asiaa tarvitse siirtää syyttäjän ratkaistavaksi.

Esitetty muutos palvelee kaikkia asiaan osallisia, sillä nykyään poliisi ja asianosainen joutuvat usein odottamaan pitkään rajoittamisesityksen tekemisen jälkeen syyttäjän päätöstä asiassa, mikä on omiaan venyttämään tarpeettomasti esitutinnan kestoa, vaikkei asiassa tuona aikana tehdä mitään esitutkintatoimenpiteitä. Muutos palvelee myös Syyttäjälaitoksen rajallisten voimavarojen kohdentumista sellaisten asioiden esitutkintayhteistyöhön, joissa se on tarkoituksenmukaista.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan muutos ei myöskään merkittävästi vaikuttaisi esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien toimivaltajakoon, koska kyse on jo lähtökohtaisesti sellaisista rikoksista, joista ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Ehdotetun säännöksen mukaan olisi myös varsin selvää ("ilmeistä"), että syyttäjä rajoittaisi esitutkintaa tutkinnanjohtajan tekemän esityksen perusteella. Jo nykyisen lainsäädännön perusteella syyttäjä tekee päätöksen ilmeisissä tilanteissa lähtökohtaisesti poliisiin esittämiin perusteluihin nojaten. Esitetty muutos, jossa poliisi tekisi itse päätöksen omilla perusteluillaan, olisi siten myös vastuun kohdentumisen kannalta huomattavasti selkeämpää ja tarkoituksenmukaisempaa.

Poliisihallitus on jo sujuvoittamishankkeen 1. vaiheessa korostanut, että säännöksen tavoitteena ei ole päättää tai jättää esitutkintoja toimittamatta aikaisempaa enempää, vaan järkevöittää ja sujuvoittaa päätösprosessia selvissä tilanteissa. Poliisihallitus järjestää esitutkintapäätöksistä valtakunnallisen esitutkintaviranomaisten ja syyttäjälaitoksen yhteisen koulutuksen keväällä 2026.

Edelleen olisi perusteltua, että vakavampien epäiltyjen rikosten, epäselvien, haastavaa oikeudellista rajanvetoa tai näyttökysymysten arviointia edellyttävien asioiden päätösvalta säilytettäisiin edelleen syyttäjällä. Sellaisissa asioissa, joissa olisi epäselvää, voiko poliisi päättää asian vai kuuluuko se syyttäjän ratkaistavaksi, tulee tehdä esitutkintayhteistyötä.

Poliisihallitus esittää jatkovalmistelussa harkittavaksi, voisiko esitysluonnoksen säännöskohtaisiin perusteluihin lisätä tyypillisiä esimerkitapauksia niistä ilmeisistä tilanteista, kun oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n mukaiset edellytykset ainakin täytyvät. Esimerkeissä olisi hyvä selkeyden ja yhdenmukaisen soveltamiskäytännön vuoksi käsitellä uusien perusteiden tyyppitapauksia ja suhdetta jo olemassa oleviin esitutkintalain päättämis- ja keskeyttämisperusteisiin. Esimerkiksi ns. jälkikonkurrensiperusteesta esimerkkinä voisi olla tilanne, jossa rikoksesta epäiltyä epäillään todennäköisin syin ylitörkeästä tai muutoin varsin vakavasta rikosta, josta odotettavissa oleva seuraamus olisi vuosissa mitattava vankeusrangaistus ja samanaikaisesti epäillyllä on tutkinnassa kymmenissä päiväsakoissa mitattava rikos, olisi prosessiekonomisesti tarkoituksenmukaista, että vähäisen rikoksen tutkinta päätetään tutkinnanjohtajan päätöksellä. Koska vakavan rikoksen tutkinnassa tehdään joka tapauksessa pääsääntöisesti yhteistyötä syyttäjän kanssa, tulisi tällöin tarvittaessa myös syyttäjän näkemys asiassa huomioiduksi, vaikka päätöksentekijänä toimisikin tutkinnanjohtaja.

Konkurrensiperusteen osalta Poliisihallitus kiinnittää huomiota ETL 3 luvun 9 §:n muutosesitykseen suhteessa rikosrekisterilain (1770/1993) 4 §:ään esitettyyn muutokseen. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan rikosrekisterilain 4 §:n 1 momentin 5 kohtaan tulisi lisätä esitutkintaviranomaiselle mahdollisuus saada rikosrekisteristä tiedot esitutinnan rajoittamisasian ja pakkokeinoasian lisäksi myös esitutinnan päättämistä varten. Nyt ehdotetun säännöksen mukaan esitutkintaviranomaisen olisi pyydettävä tieto mahdollisesta jälkikonkurrensistilanteesta rajoittamista varten, vaikka rikosrekisteritietojen perusteella ilmeisissä tilanteissa saatetaan päätyä siihen, että asia voidaan päättää esitutkintaviranomaisen päätöksellä. Näin ollen olisi perusteltua, että laeista ilmenisi yhdenmukaisella tavalla se, mihin tarkoitukseen rikosrekisteritietoja luovutetaan ja mihin niitä voidaan hyödyntää. Tältä osin on huomioitava, ettei eri asioista vastaavilla

tutkinnanjohtajilla tai tutkijoilla ole pääsyä tuomioihin, jotka ovat tulleet suoraan tuomioistuimelta tiedoksi poliisille muissa rikosasioissa.

Lisäksi Poliisihallitus kiinnittää huomiota esitysluonnoksen sivulla 49 olevaan mainintaan siitä, että ”soveltamiskäytäntöä voitaisiin kuitenkin ohjata esimerkiksi valtakunnansyyttäjän ohjeilla ja viranomaisten yhteistyöllä”. Valtakunnansyyttäjän toimisto ei voi yksin antaa poliisin toimintaa velvoittavia ohjeita tai määräyksiä, vaan Poliisihallitus antaa alaisiaan poliisiyksiköitä koskevat poliisitoimintaa ohjaavat normit. Toinen asia kuitenkin on se, että esitetty muutos edellyttää Poliisihallituksen ohjeistusta, jonka valmistelussa otetaan huomioon myös Syyttäjälaitoksen näkemykset sekä yhdessä suunniteltua lakimuutoksen jalkauttamista ja kouluttamista.

4. Esitutkintatoimenpiteiden asettaminen tärkeysjärjestykseen

Ehdotus siitä, että esitutkintatoimenpiteet voidaan olosuhteiden sitä edellyttäessä asettaa tärkeysjärjestykseen ottaen huomioon epäillyn rikoksen laatu ja laajuus, vanhentumisaika, asian merkitys rikoksesta epäillyn virka- tai työtehtävien kannalta sekä muut vastaavat seikat on perusteltu ja kannatettava. Ehdotus tukee Poliisihallituksen toiminnallista tavoitetta siitä, että niin sanottujen päivittäisten rikosten kohdalla painotetaan mahdollisimman sujuvaa esitutkintaprosessia, ja vakavien rikosten kohdalla painottuu puolestaan rikosten paljastaminen ja selvittäminen. Esitysluonnoksen perusteluissa todetun mukaisesti esitutkinnan priorisointiperusteiden ei tule olla kaavamaisia ja joustamattomia, vaan mahdollistaa sen, että toimenpiteiden kiireellisyyttä voidaan arvioida tapauskohtaisesti.

Poliisihallitus toteaa kyseessä olevaan säännökseen liittyen, että jatkossa olisi syytä tarkastella esitutkintalain 11 §:ään lailla 136/2023 säädettyjen muutosten tarkoituksenmukaisuutta sen osalta, mikä on kiireellisesti toimitettavien esitutkintojen suhde muihin priorisoitaviin esitutkintoihin. Tältä osin olisi perusteltua pohtia muun muassa sitä, tuleeko esimerkiksi lapseen kohdistunut kunnianloukkaus käsitellä aina kiireellisemmin kuin mikä tahansa aikuisten välinen vakava rikos.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan olisi perusteltua arvioida myös sitä, mikä on muiden viranomaisten ja sidosryhmien vastuu esitutkinnan viivytyksettömässä tai kiireellisessä toimittamisessa. Esitutkintojen kestoihin aiheutuu usein huomattavia viivytyksiä esitutkintaviranomaisten pyytämien erilaisten lausuntojen ja muiden materiaalien toimittamisessa, vaikka esitutkintaviranomainen asettaisi muille tahoille niiden toimittamista koskevat määräajat tai muistuttaisi materiaalien toimittamisesta. Tältä osin ei ole tarkoituksenmukaista, että esitutkintaviranomainen on lain tasolla ainoa taho, jolla on vastuu esitutkinnan viivytyksettömästä/kiireellisestä toimittamisesta.

5. Esitutkinnan keskeyttäminen

Ehdotus esitutkinnan keskeyttämisen mahdollistamisesta, vaikka rikoksesta epäilty olisi selvillä, tai jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta, on kannatettava. Esitysluonnoksessa todetun mukaisesti rikosepäilyn kohdistuminen johonkuhun henkilöön ei aina takaa sitä, että rikos voitaisiin selvittää loppuun saakka. Poliisilla on avoimena paljon sellaisia esitutkintoja, joissa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee ulkomailla ja hänen olinpaikkansa on tuntematon. Usein myös rikoksesta epäillyn oikea henkilöllisyys on epävarma. Perusmuotoisissa yksittäisissä rikoksissa vangitsemisen ja kansainvälisen etsintäkuulutuksen

edellytyksiä ei välttämättä ole, jolloin mahdollisuudet epäillyn tavoittamiseksi ovat vähäiset. Vaikka tällainen esitutkinta keskeytettäisiin, jäisi epäillyn kansallinen etsintäkuulutus kuitenkin voimaan, jolloin esitutkintaa voidaan jatkaa heti, jos epäilty tulee uudelleen Suomeen.

Esitysluonnoksen mukaisesti perusteena esitutkinnan keskeyttämiselle ei olisi näytön riittävyys, vaan se, ettei asiaan vaikuttavaa selvitystä ole asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta saatavilla. Tämä on yleistä mm. tietoverkkoavusteisten ja -välitteisten rikosten kohdalla, joissa rikoksen keskeinen näyttö on hankittava ulkomailta. Joissakin tilanteissa esitutkintaviranomaiselle on jo aiemman kokemuksen perusteella selvää, ettei oikeusapua tietyistä valtioista pyynnöistä huolimatta saada. Tällöin on tarkoituksenmukaista, että asiassa tehdään tapauskohtaisesti asianmukaiset toimenpiteet, mutta esitutkinta saadaan kuitenkin keskeyttää nykyistä alhaisemmalla kynnyksellä, jos on todennäköistä, että selvitystä ei kaikista mahdollisista toimenpiteistä huolimatta ole saatavilla.

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa EOAK/5462/2024 on kattavasti käsitelty tietoverkkoavusteisten rikosten (TVA) tutkintaan liittyviä haasteita. Ratkaisussa todetaan, että on mahdotonta antaa yleispätevää vastausta siihen, mitä kaikkia tutkintatoimenpiteitä yksittäisessä esitutkinnassa tulisi tehdä. Ratkaisun mukaan hyväksyttävänä ei voida pitää sitä, että poliisi luopuu tutkinnasta yksin sen takia, että kansainvälisten TVA-rikosten tutkinta on tunnetusti työlästä, aikaa vievää ja lopputulos on useimmiten epävarma. Lisäksi ratkaisussa todetaan, ettei esitutkintatoimenpiteiden määrä ole itsetarkoitus, vaan tulisi keskittyä siihen, mitä tutkintakeinoista voivat poliisin kokemukseräisen tiedon mukaan tosiasiallisesti tuoda selvitystä tutkittavana olevaan rikokseen. Lisäksi ratkaisussa todetaan, ettei TVA-rikosten osalta, joissa on kansainvälinen yhteys, voida täysin sivuuttaa poliisin kokemukseräistä tietoa ja arviointia yksittäisten esitutkintatoimenpiteiden tuloksellisuusodotuksista ja järkevyydestä.

Edellä todetun perusteella Poliisihallitus esittää oikeusministeriölle, että säännöskohtaisiin perusteluihin tehtäisiin lisäkirjaus siitä, että esitutkintaviranomaisen kokemukseräinen tieto rikoksen selvittämisen mahdollisuuksista kansainvälisissä rikoksissa voidaan huomioida asianmukaisia ja tarkoituksenmukaisia tutkintatoimenpiteitä arvioitaessa ja harkittaessa esitutkinnan keskeyttämisen edellytyksiä. Lisäksi säännöskohtaisia perusteluja olisi hyvä täydentää siltä osin, että arvioinnissa voitaisiin huomioida myös teosta kulunut aika ja se, jos aikaisemman kokemuksen perusteella tiedetään, ettei oikeusapupyynnöihin lainkaan vastata. Jos rikosilmoitus on tehty pitkän ajan kuluttua epäilystä tekoajasta, jo siitä voi olla pääteltävissä, ettei näyttöä ole saatavissa tietyltä palveluntarjoajalta, kun se säilyttää tietoa vain tietyn ajan sekä voi olla tekoajan perusteella jo ilmeistä, että rikoshyötyä ei ole enää millään keinoin jäljitettävissä.

Poliisihallitus on valmistelun aikana korostanut sitä, ettei säännöksestä saa tulla keinoa päästä eroon työläistä ja vaikeasti selvitettävistä rikoksista. On kuitenkin selvää, ettei kaikkia rikoksia kyetä selvittämään, eikä ole tarkoituksenmukaista, että jokaisessa epäilyssä rikoksessa tehdään kategorisesti kansainvälisiä tiedusteluja rikoksen selvittämiseksi. Esimerkiksi TVA-rikosten torjunta on globaali haaste rikostorjuntaviranomaisille ja pahimmillaan tiedonsaantipyynnöiden voimakkaasti kasvava määrä ruuhkauttaa eri viranomaiset ja eri toimijat, jolloin rikosten selvittämisen mahdollisuudet entisestään heikkenevät. Tarkoituksenmukaista on, että esitutkintaviranomaisten resurssit kohdennetaan tehokkaasti niiden rikosten selvittämiseen, joissa selvittämisen mahdollisuudet ovat tosiasiaa olemassa. Lisäksi on huomioitava koko ajan muuttuva toimintaympäristö ja myös kehittyvät tutkintakeinot rikosten selvittämiseksi. Mikäli uusia keinoja selvittää rikoksia entistä tehokkaammin saadaan kehitettyä, tulee niitä myös käyttää.

Esitutkinnan keskeyttämissäännöstä sovelletaan vuosittain huomattavan suuressa määrässä rikosasioita. Säännöksellä ja sen soveltamiskäytännöllä on siten merkitystä asianosaisten kannalta.

On kuitenkin tärkeää huomata, että esitutkinnan keskeyttäminen on rikosvastuun toteuttamisen ja asianomistajan oikeusturvan kannalta parempi vaihtoehto kuin vaikkapa esitutkinnan rajoittaminen kustannusperusteella, koska tutkintaa voidaan helposti jatkaa, mikäli epäillyn henkilöllisyys selviää, oikeusapupyyntöön saadaan vastaus tai saadaan muuta asiaan vaikuttavaa selvitystä.

Säännöksen mahdollisimman yhdenmukainen soveltaminen edellyttää Poliisihallituksen antamaa koulutusta ja ohjeistusta poliisiyksiköille.

6. Edunvalvojan määrääminen lapselle

Ehdotuksen mukaan pykälän 2 momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan valtion varoista suoritettujen korvauksien maksamisessa takaisin valtiolle sovelletaan oikeusapulain (257/2002) 22 §:ää. Lainkohtaan lisättäisiin myös asetuksenantovaltuus, jonka mukaan käräjäoikeuksien päivystyksestä kiireellisissä tapauksissa säädetään oikeusministeriön asetuksella. Poliisihallitus pitää muutosehdotuksia kannatettavina. Käytännössä on ilmennyt kiireellisiä tilanteita, joissa lapselle olisi tullut määrätä edunvalvojan sijainen viikonlopun aikana, mutta tuomioistuin ei ole pystynyt tätä määräämään voimassa olevan asetuksen perusteella.

7. Kuulustelujen äänitallentaminen

Ehdotuksen mukaan esitutkintalain 9 luvun 3 §:än lisättäisiin mahdollisuus ottaa kuulustelutilaisuus kokonaan tai osittain ääni- ja kuvatallenteen vaihtoehtona äänitallenteeseen. Äänitallennetta ei käytettäisi korvaamaan henkilötodistelun esittämistä pääkäsittelyssä, vaan kuulustelun dokumentoimisen välineenä.

Poliisihallitus pitää ehdotettua muutosta kannatettavana. Äänitallentamisen lisääminen manuaalisen kirjaamisen sijaan sujuvoitaisi kuulusteluiden suorittamista ja todennäköisesti parantaisi niiden laatua, kun kuulustelija voi kirjoittamisen sijaan keskittyä varsinaiseen kuulustelemiseen. Äänitallenteen avulla kuulustelujen kulku olisi jälkikäteen helpommin todennettavissa, mitä voidaan pitää hyvänä asiana. Kuitenkin tässä vaiheessa kuulustelujen äänitallentamisen huomattava lisääminen ja tallenteiden tarkka litterointi lisäisivät merkittävästi esitutkinnassa vaadittavia resursseja. Äänitallentamisesta saatavat hyödyt edellyttävätkin, että litterointityökaluja kehitetään huomattavasti nykyisestä. Tällä hetkellä esitutkinnat pitkittyvät sen takia, ettei litterointeja saada viivytystä.

Poliisihallitus esittää hankkeen jatkovalmistelussa tarkasteltavaksi sitä, tulisiko lainsäädäntöä täsmentää siltä osin, ettei ääni- tai kuvatallenteesta tarvitse tehdä täysimääräistä litterointia, jos asian laatu ei sitä edellytä. Pääsääntöisesti tulisi riittää, että kuulustelussa esitetyistä seikoista voitaisiin laatia tiivistelmä kuulustelukertomuksesta. Tämä edellyttäisi esitutkintalain 9 luvun 1 §:n ja 2 §:n muuttamista siten, että kuulustelusta voidaan laatia myös tiivistelmä, jos kuulustelu on tallennettu ääni- tai kuvatallenteeseen ja tällaisissa tilanteissa riittää, että kuulustellun tarkastettavaksi annetaan tiivistelmä heti tai ilman aiheetonta viivytystä kuulustelun päättymisen jälkeen.

Myös esitutkintalain 7 luvun 11 §:än tehtävä muutos siitä, että kuulustelutodistajan käyttö voitaisiin korvata äänitallenteella, on kannatettava.

Helsingin poliisilaitos nosti lausunnossaan esille esitutkintalain 9 luvun 7 §:n 2 momentin puutteellisuuden koskien kuvatallenteesta tehdyn still-kuvan (kuvakaappaus) luovuttamista vain

esitutkintaviranomaisen luona nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteesta esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisun (EOAK/5073/2019) ja Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden vuonna 2019 antaman ratkaisun (päättösnro 1970310/1, diaarinro 00759/18/1203) mukaan videotallenteeseen sovelletaan siis ETL 9:7.2 §:n asiakirjan antamistapaa koskevaa säännöstä, mutta samaa säännöstä ei voida soveltaa samasta kohteesta otettuihin valokuihin, joihin sovelletaan julkisuuslain 16 §:n säännöstä. Julkisuusarvioinnin kannalta asiakirjan sisällöllä pitäisi olla ratkaiseva merkitys eikä teknisellä muodolla.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan Helsingin poliisilaitoksen ehdotus esitutkintalain 9 luvun 7 §:n 2 momentin muuttamisesta on perusteltu. Myös valokuvina oleva tai videotallenteesta otettu kuvamateriaali voi olla täysin samalla tavoin ja perustein henkilön yksityisyyden suojaan kohdistuvaa ja häntä loukkaavaa kuin videotallenteet, eikä materiaalin tallennusmuodolla tulisi olla asiassa merkitystä. Tällaisia kuvia ovat esimerkiksi lääkärin ottamat kokovalokuvat asianomistajan vammoista vartalon tai intiimialueiden kohdalla pahoinpitely- ja seksuaalirikoksissa.

Esitutkintalain 9:7 §:n esitöissä ei asiakirjan antotapaan ole nimenomaisesti otettu kantaa, vaan perusteluna on viitattu oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:ään. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan säännöstä tulisi täydentää siten, että nyt ehdotettuun säännökseen lisättäisiin myös valokuvatallenne;

Äänitallenteesta, ääni- ja kuvatallenteesta tai valokuvasta tieto voidaan antaa vain luovuttamalla tallenne tai valokuva esitutkintaviranomaisen luona tutustuttavaksi, jos tallenteen tai valokuvan sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteesta tai valokuvassa esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen.

Poliisihallitus kannattaa tulevaisuudessa myös yleisemmin rikosprosessin julkisuuslainsäädännön kokonaistarkastelua, millä voisi olla suuri merkitys myös rikosprosessin sujumuudelle.

8. Velvollisuus antaa loppulausunto

Esityksen mukaan pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi virke, jonka mukaan asianosaisen avustaja on velvollinen antamaan loppulausunnon, jos siihen varataan tilaisuus.

Poliisihallitus kannattaa ehdotettua muutosta. Nykytilanteissa avustajilla on usein tahtotila loppulausuntomenettelyyn, mutta loppulausuntoja ei kuitenkaan välttämättä anneta ja tällöin loppulausuntomenettelyyn varattu aika ainoastaan viivästyttää esitutkintaa ilman, että siitä on mitään hyötyä. Valitettavan usein loppulausunnon varaamisesta huolimatta avustajat tai syyttäjät tekee kuitenkin syyteharkinta- tai oikeudenkäyntivaiheessa lisätutkintapyynnön, mikä on osoitus siitä, etteivät tahot ole loppulausuntovaiheessa perehtynyt esitutkinta-aineistoon riittävästi. Sillä, että jo loppulausuntovaiheessa kiinnitetään huomiota mahdollisiin lisätutkintatarpeisiin, on ratkaiseva merkitys rikosprosessin kokonaiskeston ja sujuvuuden kannalta. Lisäksi muutosehdotus on omiaan parantamaan asianosaisten oikeusturvaa, kun heillä on mahdollisimman aikaisessa vaiheessa rikosprosessia tiedossaan keskeiset seikat, joita tullaan mahdollisessa oikeudenkäynnissä käsittelemään.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan velvoitteella antaa loppulausunto ei heikennetä rikoksesta epäillyn itsekriminointisuoja tai muutenkaan vaaranna tämän oikeusturvaa. Loppulausunnon antamiselle tulee varata aikaa niin, että asiaan ehditään riittävästi perehtyä.

9. Tietojen luovuttaminen rikosrekisteristä

Pykälässä säädetään tietojen luovuttamisesta rikosrekisteristä eri tarkoituksiin. Sen 1 momentin 2 ja 5 kohtiin lisättäisiin mahdollisuus luovuttaa tietoja rikosrekisteristä syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle esitutkinnan rajoittamisasiaa varten.

Poliisihallitus kannattaa ehdotettua muutosta. Poliisihallitus esittää kuitenkin edellä lausunnon kohdassa 3 perustelluin tavoin sitä, että esitutkintaviranomaiselle voitaisiin luovuttaa mainittuja tietoja myös esitutkinnan päättämistä varten.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Saatavillaolohaaste ja asiamiestiedoksianto

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luku 8 §, haasteen antaminen.

Pykälään lisättäisiin uusi 5 momentti, jonka mukaan, jos syyte koskee tekoa, josta on säädetty rangaistukseksi sakko tai enintään neljä vuotta vankeutta, haastaminen voidaan toimittaa esitutkinnan yhteydessä niin, että epäillylle ilmoitetaan henkilökohtaisesti, milloin ja minkä tuomioistuimen kansliasta haaste ja muu tiedoksi annettava aineisto ovat saatavana (saatavillaolohaaste).

Poliisihallitus kannattaa ehdotettua muutosta. Menettely lisää jonkin verran poliisin työtä, mutta toimiessaan menettelystä saatava hyöty on moninkertainen, kun rikoksesta epäiltyä ei tarvitse tavoitella haastamista varten. Menettely edellyttää yhteistyötä esitutkintaviranomaisten, syyttäjien ja tuomioistuinten kanssa, ja sopimista menettelyyn sopivista rikosasioista.

Oikeudenkäymiskaari 11 luku 16 §, asiamiestiedoksianto.

Pykälän 2 momenttia muutettaisiin siten, että asiamiestiedoksiannon käyttöala ulotettaisiin rikosasioihin, joissa säädetty rangaistus on enintään neljä vuotta.

Poliisihallitus kannattaa ehdotettua muutosta.

2. Velvollisuus antaa ennakkovastaus

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luku 8 §, vastauksen antaminen haasteeseen.

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin lisäämällä säännös, jonka mukaan vastaajan oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen antamaan vastauksen tuomioistuimen määräämässä ajassa.

Poliisihallitus kannattaa ehdotettua muutosta.

3. Määräaika todisteiden esittämiselle

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luku 10 a §

Kumotun pykälän tilalle säädettäisiin uusi pykälä, jonka 1 momentin mukaan tuomioistuin voi tarvittaessa kehottaa asianosaista täyttämään määräajassa 9 §:ssä tarkoitetut velvollisuutensa uhalla, ettei hän määräajan jälkeen saa ilmoittaa uutta todistetta, ellei hän saata todennäköiseksi, että hänen menettelynsä johtuu pätevistä syistä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tuomioistuin voi asettaa määräajan todisteiden esittämiselle, jos asiassa on toimitettu valmisteluistunto. Tuomioistuimen olisi kuultava asianosaisia ennen määräajan asettamista. Määräaikaa ei voitaisi asettaa ennen kuin asianosaisilla on ollut riittävästi aikaa ja edellytykset valmistautua oikeudenkäyntiin.

Poliisihallitus kannattaa ehdotettuja muutoksia.

4. Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuistaan

Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuistaan 2 § 1 momentti.

Lainkohtaan lisättäisiin velvollisuus ilmoittaa hyvinvointialueen viranhaltijaa koskevasta rikosasiasta.

Poliisihallitus kannattaa ehdotettua muutosta.

Muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin tai vaihtoehtoihin toteuttamistapoihin?

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan lakimuutoksilla sujuvoitetaan rikosprosessia kokonaisuudessaan ja niillä on siten viranomaisten resursseja säästävä vaikutus. Esitutinnan osalta on kuitenkin vaikea arvioida tarkasti kuinka paljon sujuvoittamistoimet säästävät työaikaa ja henkilötyövuosia.

Esitutkintalain 3 luvun 9 §:n muutos aiheuttaa esitutkintaviranomaiselle lisätyötä, mutta vastaavasti se säästää erityisesti syyttäjien työmäärää ja vaikuttaa siten myös esitutkintayhteistyön keventymiseen. Muutos lyhentää myös tutkinta-aikaa. Kanteluiden mahdollinen lisääntyminen lisää työmäärää, mutta Poliisihallitus tulee kuluvan vuoden aikana järjestämään poliisiyksiköille esitutkintapäätöksiä kokevia koulutuksia ja tekemään esitutkintapäätösten laatua parantavia muita toimenpiteitä, joilla mahdollisten kanteluiden määrää voidaan vähentää.

Esitutkintalain 3:13 §:n muutos esitutinnan keskeyttämisestä todennäköisesti säästää esitutkintaviranomaisten resursseja, jos kansainvälisissä rikoksissa tutkinnan jatkamisen ja keskeyttämisen edellytyksiä voidaan arvioida esitettyllä tavalla ja tutkintatoimenpiteet rajata tarkoituksenmukaisesti kussakin tapauksessa.

Jotta äänitallentamista voidaan olennaisesti lisätä, edellyttää se merkittävää järjestelmäkehitystä. Tällä hetkellä äänitallentaminen ja tallenteiden tarkka litterointi lisää poliisin työtä merkittävästi, joten esityksessä arvioitu kustannussäästö ei tällä hetkellä toteutuisi. Poliisissa kuitenkin kehitetään mm. tekoälyratkaisuja äänitallenteiden sekä ääni- ja kuvatallenteiden litterointiin ja vieraskielisten

kuulustelujen kääntämiseen, jolloin äänitallentamisesta saadaan tavoiteltua hyötyä. Poliisihallituksen kanta joka tapauksessa on se, että äänitallentamista tulee lisätä mm. kuulustelujen laadun parantamiseksi sujuvoittamisen lisäksi. Tallenteiden tarkastaminen jälkikäteisesti lisää poliisin työtä ja se on tehtävä joka tapauksessa, mutta mikäli tekniset ratkaisut saadaan toteutettua siten, että tallenteen litterointi tapahtuu heti tai pian tallennuksen jälkeen, saadaan äänitallentamisesta kaikki tavoiteltu hyöty.

Velvollisuus loppulausunnon antamiseen voi lisätä jonkin verran esitutkintaviranomaisten työtä esitutkintavaiheessa, mutta se todennäköisesti vähentää lisätutkintojen tarvetta, joten kokonaisuudessaan sillä voidaan arvioida olevan resursseja säästävä vaikutus.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan lakien voimaantulo vuoden 2027 alussa mahdollistaa poliisin riittävän valmistautumisen lakimuutosten kouluttamiseen ja jalkauttamiseen poliisiyksiköissä.

3. Onko teillä huomioita säätämisyjärjestyksestä?

Poliisihallitus yhtyy oikeusministeriön näkemykseen siitä, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

4. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

Poliisihallitus on pyytänyt luonnoksesta hallituksen esitykseksi lausunnot poliisilaitoksilta sekä keskusrikospoliisilta ja Poliisiammattikorkeakoululta. Yksiköiden lausunnot on huomioitu Poliisihallituksen lausunnossa.

Poliisihallitus ja Poliisihallituksen alaiset yksiköt pitävät ehdotettuja lakimuutoksia kannatettavina. Muutoksilla sujuvoitetaan rikosprosessia kokonaisuudessaan ilman, että asianosaisten oikeusturva vaarantuu. Prosessin nopeutuminen eri vaiheissa parantaa asianosaisten oikeusturvaa. Poliisihallitus korostaa, että lakimuutosten yhdenmukainen soveltaminen erityisesti esitutkintaviranomaisten toimivaltuuksien osalta edellyttää valtakunnallista koulutusta ja Poliisihallituksen ohjeistusta. Tätä painotettiin myös poliisiyksiköiden lausunnoissa.

Siivo Kari
Poliisihallitus